

IDENTITATEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

Alexandru TĂNASE
Președintele Curții Constituționale

I. Puterea normativă a istoriei în dreptul constituțional: despre relația dintre istorie și identitatea constituțională

1. Abordarea subiectului identității constituționale în fața mediului academic reprezintă o provocare, punând începutul unei dezbateri ample și multidimensionale a acestei probleme în Republica Moldova. În prelegerea ce urmează mă voi referi la condițiile istorice, sociale și economice specifice, care conferă textului constituțional din Republica Moldova o anumită identitate. Voi încerca să argumentez de ce este greșită afirmația că la baza constituționalismului moldovenesc stă importul constituțional masiv și de ce consider că, de fapt, Constituția din 1994 nu a făcut nimic altceva decât să revină la anumite valori existente altădată.

2. Înainte de Revoluția Franceză, principalul izvor al normelor care țineau locul dreptului constituțional a fost istoria. În lipsa unei Constituții în sens formal înainte de perioada revoluționară de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, **dreptul constituțional constă în cea mai mare parte din norme și principii nescrise, care, născute din practică, aveau preponderent un caracter istoric.**

3. După 1789, apare constituția ca text scris, care rezultă din voința suveranului, adică a Constituantului. **Astfel, în secolele XIX și XX, argumentul istoric rămâne un instrument doctrinar și nu mai este utilizat, în principiu, exclusiv ca izvor de normativitate.** Excepție făcea **cutuma constituțională**, care, datorită „utilizării repetate”, continuă să facă recurs la istorie.

4. **În prezent, dreptul constituțional normativ cunoaște o perioadă de renaștere.** La această renaștere contribuie în mod semnificativ procesul de construcție europeană. Contrar tendințelor de uniformizare instituțională din cadrul UE, **acest proces readuce istoria ca sursă a dreptului constituțional normativ, altădată dispărută din izvoarele dreptului.**

5. Una dintre cele mai importante manifestări ale acestei mutații constă în consacrarea unui nou concept: **identitatea constituțională a statului.** Această manifestare coincide cu renașterea referințelor la istorie, în special de către instanțele constituționale,

în vederea stabilirii principiilor constituționale ce țin de această identitate. Explicația acestei preocupări se regăsește, cel mai probabil, în încercările de **a proteja identitățile constituționale naționale în procesul de globalizare și, în particular, de uniformizare instituțională din cadrul UE.**

6. Noul concept de **identitate constituțională a statului** a pus constituționaliștii în fața dilemei privind renașterea forței normative a istoriei. Această dezbatere la nivel european a antrenat și constituționaliștii moldoveni, care își pun întrebarea: **există o identitate constituțională moldovenească sau nu? Dacă da, care este aceasta?**

1. Noțiunea de identitate constituțională

7. **Dreptul constituțional a împrumutat noțiunea de identitate de la științele sociale.** Împrumutul respectiv atrage după sine caracterul istoric al conținutului identității constituționale. La fel cum identitatea personală a unui individ se definește în raport cu istoria sa, identitatea constituțională a statului este definită în raport cu istoria acestui stat. **Astfel, istoria este atât o sursă de producere a principiilor de identitate, cât și o sursă de justificare a statutului identității constituționale.**

8. Noțiunea de identitate constituțională este comună dreptului constituțional **american** și dreptului constituțional **european.** Însă, de o parte și de alta a Atlanticului, **conceptele de identitate constituțională nu sunt deloc aceleași,** astfel încât, în ambele cazuri, raportarea identității la istorie nu este la fel.

9. **În Statele Unite,** identitatea constituțională formează spiritul **întregii** Constituții, iar o **percepție neistorică** a Constituției este **de neconceput.** Astfel, potrivit profesorului Jacobson, „**Constituția dobândește o identitate prin experiență**”, iar identitatea constituțională „**este un amestec de aspirații și angajamente politice care constituie expresia trecutului unei națiuni**”.

10. **În Europa,** identitatea constituțională o for-

mează nu întreaga Constituție, ci **nucleul** Constituției. Cu toate acestea, jurisprudența constituțională a statelor europene arată că istoria este un izvor obligatoriu pentru orice principiu identitar.

2. Orice principiu identitar are ca izvor obligatoriu istoria

11. Jurisprudența recentă a curților constituționale europene evidențiază în mod explicit **caracterul istoric al sursei care determină calificarea** principiilor constituționale **ca fiind identitare**.

II. Principiile identitare în jurisprudența curților constituționale europene

12. Determinând principiile pe care le definește ca fiind **identitare**, Curtea Constituțională germană consideră că Constituantul german a acționat pe baza „experiențelor **istorice** de eroziune latentă sau brutală a substanței liberale a unei ordini constituționale democratice” (Curtea Constituțională germană, 30 iunie 2009, *Tratatul de la Lisabona*). Anume pe baza acestei **raportări la istoria națională**, Curtea Constituțională germană a statuat, de exemplu, în decizia din 4 noiembrie 2009, **că principiul democrației este inerent identității constituționale a Germaniei**.

13. Solicitată să se pronunțe asupra unui caz de aplicare a paragrafului 130 IV din Codul Penal, care pedepsește orice glorificare a „regimului național-socialist de dominație prin violență și arbitrar”, care tulbură „liniștea publică într-un mod care aduce atingere demnității victimelor”, **Curtea Constituțională germană** și-a construit raționamentul prin raportare la istorie. Inițial, într-o hotărâre din 23 iunie 2004, Curtea a considerat că această normă aduce atingere dreptului la libera exprimare. Prin hotărârea din 4 noiembrie 2009, Curtea federală și-a revizuit această poziție și a constatat că „[...] **regimul național-socialist** din anii 1933-1945 [...] are pentru ordinea constituțională a Republicii Federale Germania o **importanță identitară**”, care justifică limitarea dreptului de a exprima opinii neonaziste. Rezultă că „identitatea Republicii Federale Germania, marcată de istorie”, include o componentă istorică de netăgăduit.

14. **Tribunalul Constituțional** polonez, de asemenea, scoate foarte clar în evidență istoria ca o sursă a identității. În hotărârea sa cu privire la *Tratatul de la Lisabona* (2009), Tribunalul a dedus din obiectivul „să întărească solidaritatea dintre popoare, respectând totodată **istoria**, cultura și tradițiile lor” confirmarea unei „identități naționale în solidaritate cu alte națiuni”. Cu alte cuvinte, „contextul istoric, tradițional și cultural determină identitatea națională”. Tribunalul Constituțional polonez asimilează în mod explicit

identitatea națională și identitatea constituțională a statului, statuând că „identitatea constituțională este strâns legată de conceptul de identitate națională, care include, de asemenea, tradiția și cultura”.

15. **Consiliul Constituțional francez** a exprimat, în câteva ocazii, o rezervă constituțională la principiul supremației dreptului Uniunii Europene asupra dreptului național. Deși, inițial, nu a folosit termenul de principii identitare, în 2006 Consiliul Constituțional francez și-a reformulat această rezervă, definind-o ca fiind compusă din „regulă[i] sau [...] principiu[i] inerent[e] identității constituționale a Franței” (Decizia din 26 iulie 2006). **Astfel, odată cu consacrară formală a noțiunii de identitate constituțională, Consiliul Constituțional francez a marcat includerea istoriei la definirea conținutului acestei rezerve.**

16. Ideea că istoria poate fi folosită pentru a califica principiile constituționale potențial identitare poate fi confirmată de analiza unor hotărâri ale curților constituționale ungară și spaniolă. **Deși la momentul adoptării nu utilizau noțiunea de identitate constituțională, aceste curți au făcut uz de argumentul istoric în motivarea hotărârilor, ceea ce sugerează faptul că istoria a contribuit la definirea normelor potențial identitare.**

17. **În Spania, Tribunalul Constituțional** a decis, printr-o decizie din 14 decembrie 1992, că „dreptul de a accede în funcții publice, pretins a fi încălcat, adânc înrădăcinat din 1812 în tradiția noastră constituțională, este configurat ca fiind unul fundamental, beneficiind de o protecție jurisdicțională sporită”. Câțiva ani mai târziu, printr-o hotărâre din 3 octombrie 2000, referindu-se la conceptul de *checks and balances* (sistemul de echilibre și contrabalante), **Tribunalul Constituțional precizează că acesta este inerent ideii de divizare a puterilor și este „conform tradiției noastre constituționale”.**

18. În Ungaria, în problema despăgubirilor pentru anumite evenimente istorice, dar și cu alte ocazii, Curtea Constituțională a recurs la istorie pentru a dezvolta veritabile demonstrații juridice. Bunăoară, **Curtea invocă originea sovietică a dreptului general și nelimitat al procuraturii de a iniția proceduri civile pentru a-l declara ca fiind contrar Constituției (hotărârea din 1 iulie 1994)**. Desigur, în acest caz particular, **referința la istorie servește ca argument de delegitimare a legii contestate, ca fiind un element al trecutului autoritar**, pentru a întări decizia de neconstituționalitate.

19. În același sens, **Curtea Constituțională a Cehiei**, printr-o decizie din 22 noiembrie 2009, s-a pronunțat în privința principiului **competenței legale a judecătorului**.

20. O ilustrare diferită a potențialului identitar al normelor deduse din istorie rezultă din jurisprudența constituțională germană. Astfel, Curtea Constituțională germană a dedus în 1994, dintr-o „**tradiție constituțională, datând de la Constituția de la Weimar din 1918**”, că „folosirea forțelor armate germane într-o operațiune internațională de menținere a păcii necesită aprobarea prealabilă a Parlamentului”. **Este cazul să menționez că la acel moment conceptul de identitate constituțională era deja prezent în jurisprudența Curții.**

21. O ilustrare a folosirii argumentului istoric în conturarea principiilor identitare se regăsește în hotărârea CCM din 5 decembrie 2013, prin care a fost conturat blocul de constituționalitate al Republicii Moldova:

„Din interpretarea **istorico-teleologică** a Preambulului Constituției, Curtea reține că Declarația de Independență a stat la baza adoptării Constituției în 1994. De altfel, toate schimbările politice au fost **rezultatul luptei pentru eliberare națională, pentru libertate, independență și unitate națională**. Elementul-cheie al **procesului de emancipare națională** l-a constituit lupta pentru limba română și pentru alfabetul latin. Redobândirea dreptului la denumirea limbii și la alfabetul latin și-a găsit consacrară în Declarația de Independență, care este un act imuabil, anume pentru a pune la adăpost aceste **valori naționale identitare, de care depinde salvarea națiunii de la asimilare și dispariție**.

Valoarea de principiu a Declarației de Independență derivă din **consensul popular general** care a legitimat-o [...]”

III. Identitatea constituțională a Republicii Moldova

1. Istoria conceptului de Constituție în Moldova. De la Constituția politică la Constituție ca statut juridic al statului

22. Una dintre prejudecățile vehiculate în discursul public moldovenesc vizează natura eminemente tehnică a ordinii constituționale. Accentul este pus mai mult pe dreptul constituțional în sens restrâns, **care poate fi înțeles doar de cei inițiați, și nu pe constituționalism, ca un ansamblu de valori**.

23. Dacă vom analiza Constituția moldovenească de la 1994 ca un ansamblu de valori și proceduri, vom constata că, de fapt, ea nici pe departe nu reprezintă ceva nou pentru spațiul geografic în care ne aflăm și nicidecum nu a marcat apariția unui nou spațiu constituțional. Până la 1994, valorile cuprinse în actuala Constituție au fost cunoscute, enunțate și, în scurte

perioade de timp, au avut o anumită funcționare.

24. Pentru prima dată, dezbaterile în materie constituțională au fost inițiate la Chișinău imediat după proclamarea de către Sfatul Țării a Republicii Democratice Moldovenești la 24 ianuarie 1918. Chiar dacă Republica Democratică Moldovenească avea o natură efemeră, una din preocupările imediate de bază ale autorităților a fost elaborarea și adoptarea unei noi Constituții. În noaptea de **23 spre 24 ianuarie 1918** premierul Daniel Ciugureanu anunța în mod oficial elaborarea unei Constituții a Republicii Democratice Moldovenești. Din cercetările disponibile rezultă că au existat două proiecte de Constituție.

Primul proiect, cel alcătuit de **Societatea Juridică Moldovenească**, viza crearea unui stat independent și suveran. Proiectul de Constituție a Republicii Democratice Moldovenești, elaborat de Societatea Juridică Moldovenească, conține toate elementele inerente unei constituții moderne, care, de altfel, se regăsesc și în actuala Constituție a Republicii Moldova:

- *caracterul unitar al statului;*
- *cetățenia;*
- *separația puterilor în stat;*
- *supremația Constituției;*
- *supremația legii;*
- *independența justiției;*
- *garantarea drepturilor și libertăților cetățenești;*
- *dreptul de proprietate;*
- *garantarea drepturilor minorităților etc.*

Cel de-al doilea proiect a fost elaborat de Comisia Constituțională a Sfatului Țării după Unirea Basarabiei cu România și reglementa statutul autonom al provinciei în cadrul României.

25. În virtutea circumstanțelor istorice de la acea vreme, ambele proiecte nu au mai ajuns să fie adoptate, dar **rămân a fi parte a patrimoniului nostru constituțional, reprezentând primele elemente în definirea identității noastre constituționale. Valorile constituționale fundamentale cuprinse în cele două proiecte le vom regăsi și în Constituția moldovenească de la 1994.**

26. După unirea Basarabiei cu România în 1918, pe actualul teritoriu al Republicii Moldova au fost aplicate consecutiv trei constituții ale statului Român: Constituția de la **1866**, Constituția de la **1923** și cea de la **1938**, aplicată până în 1944, când trupele sovietice au preluat controlul asupra teritoriului actual al Republicii Moldova.

27. Și în acest caz, vom constata **incidența unui ansamblu de valori democratice**, conținute în constituțiile românești din 1866 și 1923, aplicate și pe teritoriul Republicii Moldova, pe care le regăsim în

proiectul de Constituție al Republicii Democratice Moldovenești și în Constituția Republicii Moldova. **Acest ansamblu de valori democratice de nivel constituțional, care a operat pe teritoriul actual al Republicii Moldova în diferite perioade de timp și în diferite formațiuni statale, de fapt, constituie elemente ale identității noastre constituționale.**

Ca și în cazul Germaniei, putem susține că principiul democrației reprezintă nucleul identității noastre constituționale.

28. Analizând identitatea constituțională moldovenească prin prisma condițiilor istorice, care au generat apariția ei, apare o întrebare firească: **fac sau nu fac parte din patrimoniul constituțional al Republicii Moldova așa-numitele „constituții ale fostei RSSM”?** Eu sunt de părerea că nu fac parte și voi încerca să aduc argumente în favoarea acestei aserțiuni.

29. Un prim-argument că așa-numitele constituții emise de autoritățile sovietice pentru teritoriile încorporate în URSS *a priori* nu pot face parte din patrimoniul constituțional al Republicii Moldova derivă din realitatea că acestea nu corespund elementelor cerințe pentru a fi calificate ca fiind constituții.

30. Pentru a înțelege în ce măsură „constituțiile” din fostele RSSM și RASSM pot fi calificate ca fiind constituții este necesar să evidențiem esența și funcția unei constituții: **„O Constituție reprezintă în primul rând un act de organizare a formei de guvernământ pe care poporul suveran și-o dă”.** Această definiție este dată de profesorul Constantin Dissescu. Nicolae Steinhardt, definind dreptul constituțional, spunea următoarele: **oricât de savante ar fi celelalte definiții – cred că dreptul constituțional e știința garantării libertății.**

31. Efectuând o analiză prin prisma acestor definiții, vom observa că așa-numitele constituții ale fostei RSSM nici sub aspect formal nu conțineau acele elemente indispensabile, caracteristice unei constituții. **Constituțiile sovietice** nu au reprezentat **produsul voinței suverane a poporului care locuiește pe aceste teritorii**, ci au fost impuse prin forța armelor. În partea ce ține de **garantarea libertăților**, știm bine că în teritoriile anexate edificarea „noii civilizații comuniste” a început cu construcția închisorilor și cu deportările în masă.

32. Obiectiv, așa-numitele „constituții” ale RSSM (din 1941 și din 1978), ca și „constituțiile” din cele trei state baltice, anexate de URSS concomitent cu Basarabia și Nordul Bucovinei, **reprezintă în sine acte formale de fațadă politică, edictate de administrația sovietică pentru aceste teritorii, prin care se urmărea scopul de a legi-**

tima anexarea teritoriilor date, precum și de a crea o aparență a existenței anumitor reguli ale jocului democratic.

33. „Constituția” RSSM este o pseudoconstituție, edictată de autoritățile sovietice. O pseudoconstituție generează pseudostate și pseudodemocrații. **Din aceste considerente, din punct de vedere al valorilor intrinsece, consider că cele două pseudoconstituții ale fostei provincii sovietice RSSM a priori nu fac parte din patrimoniul nostru constituțional, cu atât mai mult din identitatea noastră constituțională.**

Cele mai importante elemente ale identității noastre constituționale le-au constituit **Declarația de Independență și Constituția de la 1994.**

2. Identitatea constituțională în jurisprudența Curții Constituționale

34. În Hotărârea nr. 36 din 5 decembrie 2013 privind interpretarea articolului 13 alin. (1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a consacrat, pentru prima dată în jurisprudența națională, noțiunea de „identitate națională”, pe care a calificat-o expres ca fiind intangibilă.

[...]

„86. În nici un alt loc nu este atât de clar reflectată înțelegerea constituțională a părinților fondatori și crezul național, decât în Declarația de Independență, reflectând deciziile politice fundamentale, este conștiința națională și definește „identitatea constituțională” a Republicii Moldova. Astfel, în enumerarea din Declarația de Independență sunt incluse elementele care au fost considerate esențiale în definirea identității constituționale a noului stat și a populației acestuia: *aspirațiile de libertate, independență și unitate națională, identitatea lingvistică, democratizarea, statul de drept, economia de piață, istoria, normele de morală și de drept internațional, orientarea geopolitică europeană, asigurarea drepturilor sociale, economice, culturale și a libertăților politice tuturor cetățenilor Republicii Moldova, inclusiv persoanelor aparținând grupurilor naționale, etnice, lingvistice și religioase.*

119. „Limba română ca limbă de stat” și „reintroducerea alfabetului latin” sunt primele incluse în enumerarea din Declarația de Independență a „elementelor de identificare” ale statului, rezultând, în mod evident, că aceste elemente au fost considerate esențiale în definirea identității constituționale a noului stat și a populației acestuia, fiind puse alături,

de exemplu, de drapelul, stema și denumirea oficială a statului, **având un rol-cheie în sistemul valoric creat prin proclamarea independenței Republicii Moldova.**

122. Prin urmare, [...] orice interpretare a Constituției urmează să fie operată pornind de la obiectivele originare ale Constituției, care sunt prevăzute în Preambul și, implicit, în Declarația de Independență, și din care derivă textul Constituției în sine. Astfel, **atunci când există mai multe interpretări, opțiunea conformă Preambulului și, implicit, Declarației de Independență, prevalează.**”
[...]

IV. Statutul identității constituționale

1. Statutul identității constituționale și legiuitorul constituțional național

35. Identitatea constituțională se impune, în virtutea originilor sale istorice, ca o limită absolută a puterii legiuitorului constituțional. **De fiecare dată, constituantul renunță, într-un fel, la istorie, dând naștere unei noi identități constituționale, așezată pe o istorie reîncepută care, în timp, va constrânge legiuitorul constituțional.**

36. Argumentarea acestei afirmații pentru Republica Moldova este cuprinsă în hotărârea CCM din 5 decembrie 2013, prin care, pentru prima dată, a fost conturat blocul de constituționalitate al Republicii Moldova:

„Fiecare construcție politico-statală își are un **„an zero”** al ei, de unde ia naștere sistemul său valoric și legal. Pentru sistemul valoric, legal și politic existent la ora actuală în Republica Moldova, „anul zero” a fost anul 1991, când în frontierele fostei RSSM a fost creat statul Republica Moldova. Actul care atestă crearea Republicii Moldova – Declarația de Independență – conține tezele esențiale ale sistemului valoric și legal pe care își are fundamentul statul moldovenesc, enumerând și „elementele de identificare” ale acestuia: limba de stat, drapelul de stat, stema de stat, denumirea oficială a statului.

Valoarea de principiu a Declarației de Independență derivă din [...] conținutul său definitoriu pentru noul stat. [...]

[...] Atât timp, cât Republica Moldova se află în **aceeași ordine politică** creată prin Declarația de Independență de la 27 august 1991, **legiuitorul constituant nu poate adopta reglementări ce contravin acesteia.**”

37. Este deci rezonabil să gândim că, datorită atașamentului față de opera sa, constituantul a urmărit scopul de a pune la adăpost inima (nucleul) Constituției. **Este ceea ce profesorul Carl Schmidt de-**

finește ca fiind „deciziile politice fundamentale”. Pentru a defini limitele materiale ale puterii legiuitorului constituțional, cel mai pertinent instrument este recursul la istorie. **Astfel, continuitatea istorică a unui principiu constituțional poate fi interpretată ca o dovadă a intangibilității sale.** Este vorba de ceea ce profesorul Rials numește „o supraconstituționalitate «autogenerată»”. Cel puțin, continuitatea istorică se dovedește a fi o dovadă posibilă a necesității unui principiu constituțional. Or, **necesitatea unui principiu poate determina legiuitorul constituțional să nu-l schimbe și de aici rezultă că identitatea constituțională este intangibilă.**

38. Curtea Constituțională germană este cu siguranță cea care afirmă cel mai clar natura **intangibilă a identității constituționale, ei i se datorează introducerea acestui concept în Europa.** Deși inițial, prin decizia *Solange* din 1974, Curtea Constituțională a Germaniei părea să admită posibilitatea modificării identității constituționale a Germaniei printr-o revizuire a Constituției, această idee a fost însă imediat contrazisă prin **recunoașterea drepturilor fundamentale ca fiind parte a identității constituționale.**

39. Prin urmare, **de vreme ce drepturile fundamentale sunt intangibile conform articolului 79 alineatul 3 din Legea fundamentală, identitatea constituțională a Germaniei este ea însăși intangibilă, constituind astfel o limită a puterii de revizuire a Constituției.** Prin decizia sa din 30 iunie 2009, Curtea Constituțională germană a exclus orice dubiu în această privință, specificând în mod clar că întreaga „identitate a ordinii constituționale liberale este sustrasă din mâinile legiuitorului constituțional însuși”, fără a face distincție între elementele inerente acestei identități constituționale.

40. Este ceea ce a afirmat cu claritate și Curtea Constituțională a Republicii Moldova în Hotărârea din 5 decembrie 2013, menționată anterior:

„[F]iind actul fondator al statului Republica Moldova, Declarația de Independență este un document juridic care nu poate fi supus nici unui fel de modificări și/sau completări. Astfel, Declarația de Independență beneficiază de statutul de „clauză de eternitate”, deoarece definește identitatea constituțională a sistemului politic, principiile căreia nu pot fi schimbate fără a distruge această identitate.

Din acest considerent, Curtea reține că Declarația de Independență este **elementul originar, intangibil și imuabil** al blocului de constituționalitate.

Din perspectiva principiului democrației, **violarea identității constituționale**, codificate în Declarația de Independență, reprezintă, în același timp, o **atentare la puterea de constituire a po-**

porului. În acest sens, **puterea constitutivă nu a acordat reprezentanților și organelor poporului dreptul de a decide soarta identității constituției [...]. Nici unui organ constituțional nu i s-a atribuit competența de a modifica principiile constituționale esențiale** conținute în Preambulul Constituției și în Declarația de Independență. **Acestea nu pot fi supuse votului politic sau popular.**”

2. Statutul identității constituționale în raport cu legislația supranațională

41. Acest subiect este deosebit de interesant în contextul necesității suprapunerii standardelor naționale cu valorile internaționale și europene. Cunoaștem cu toții că în Europa există un sistem de garantare a drepturilor fundamentale ale omului pe mai multe niveluri. După cum menționează prof. Rainer Arnold, de la Universitatea din Regensburg, *conceptul de identitate națională și constituțională are o dublă dimensiune: o dimensiune supranațională și una națională. Identitatea constituțională este un instrument conceptual de apărare împotriva supranaționalizării excesive a ordinii juridice existente în stat, care își găsește expresia în special în valorile inserate în Constituția statului.*

Profesorul Rainer Arnold afirmă că „Uniunea Europeană, ca o comunitate de state, trebuie să respecte identitatea membrilor săi. Păstrarea

intactă a identității statelor din cadrul UE constituie mai presus de toate păstrarea sistemelor juridice, inclusiv a elementelor de bază ale Constituțiilor lor”.

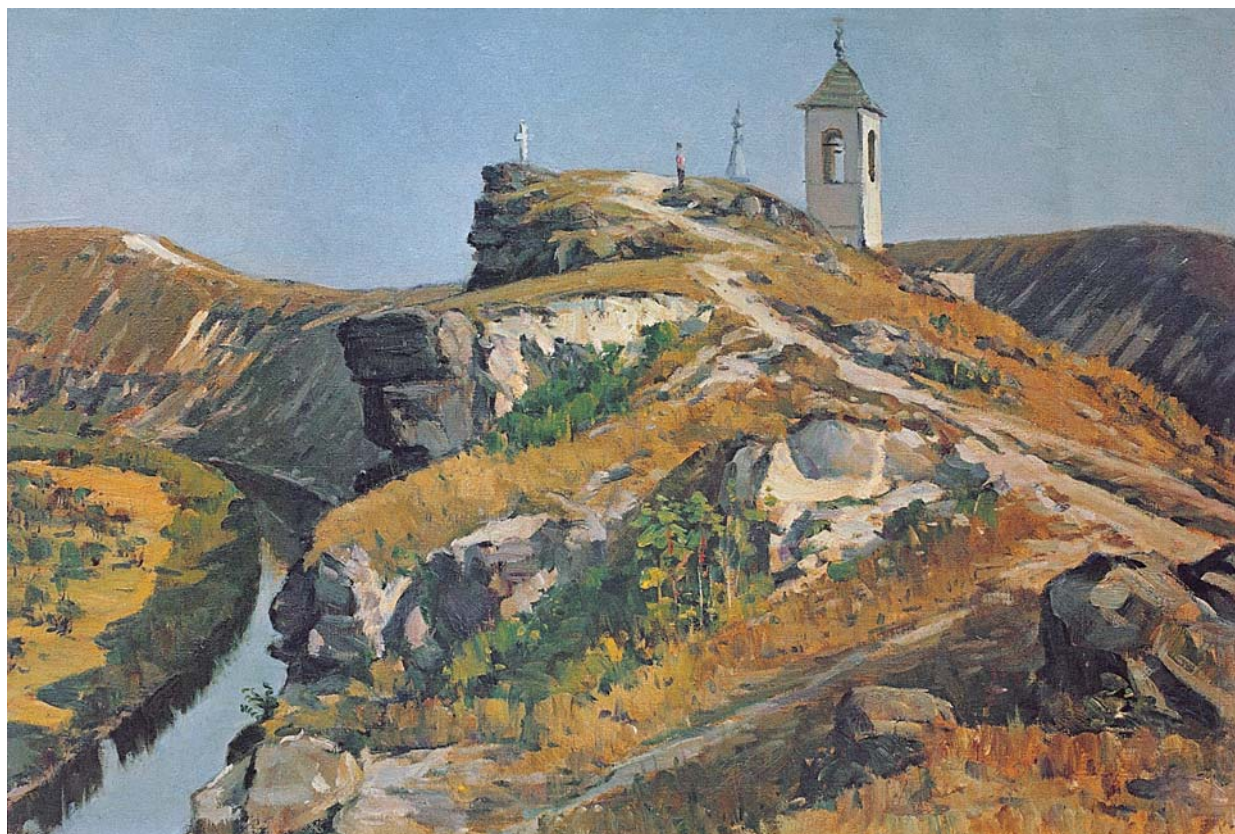
Cu cât identitatea națională absoarbe mai multe concepte internaționale, cu atât mai neesențial este rolul mecanismului de identitate națională. Procesul de convergență între valorile supranaționale (drepturile fundamentale, statul de drept) și identitatea națională va conduce la crearea unei identități constituționale europene.

Conceptul de identitate nu limitează suveranitatea ca atare și nici nu se opune supremației dreptului Uniunii Europene asupra dreptului național, dar trebuie să exprime un echilibru adecvat între supranaționalitate și naționalitate, ca expresie a identității constituționale a statelor membre.

Din exemplele prezentate mai sus, dar și datorită caracterului intangibil al identității constituționale, rezultă că, atunci când intră în conflict cu un principiu al dreptului UE, principiile identitare prevalează în virtutea continuității istorice în care se înscriu. Dar acesta este subiectul unei alte dezbateri.

Vă mulțumesc pentru atenție!

*Prelegere publică ținută la AȘM.
3 noiembrie 2014*

Mihail Petric. *Stâncile Orheiului Vechi*, u/p, 50 × 80 cm, 1983. Din colecții private